

A NÉPMŰVELÉS TANÁCSI IRÁNYÍTÁSÁNAK VÁLTOZATAI

1957 UTÁN (*)

LACZÓ KATALIN

A kulturális élet állami irányításából, szervezéséből jelentős feladat hárult mindig a tanácsokra.

"A tanácsok első esztendeiben – írta HADNAGY LÁSZLÓ – különösen járási, községi szinten - csak perifériális helye volt az oktatási és népművelési feladatoknak. A tanácsi munkának más, főleg gazdasági jellegű területei voltak előtérben, évekig kevés erő és figyelem jutott ezért a művelődésügyre. A tanácsok, a végrehajtóbizottságok rábízta a kulturális terület a szakigazgatási szervekre, gyenge volt irányító és ellenőrző szerepük a művelődési munka felett. Ennek magyarázataként részben más fontosabb feladatokra, részben a hozzáértés hiányára hivatkoztak... Az utóbbi esztendőekben jelentős változás ment végbe ezen a területen is, ha nem is történt meg a "döntő fordulat"... a művelődésügyi igazgatás átszerveződött, egészséges decentralizáció következtében megnövekedett területen is a helyi tanácsok hatásköre s ezzel együtt a felelőssége is... Tanácsaink egyre jobban felismerik, hogy feladatuk az iskolák kereteiben folyó nevelőmunka irányítása, az iskolán kívüli, társadalmi művelődési munka szervezeti, gazdasági és tartalmi vezetése, látják, hogy e feladatok megoldását nem gyors győzelmek, gyökeres azonnali változtatások jellemzik, hanem szívós, türelmes, tervszerű munkát igénylő terület ez".¹

Alapvetően fontos gondolatokat vetett fel HADNAGY LÁSZLÓ az átalakult tanácsi igazgatási szervekre vonatkozóan.

1957-ben jelentős szervezeti változás volt a tanácsoknál. A minisztérium átszervezése után /1957-ben jött létre a Művelődésügyi Minisztérium/ megtörtént a tanácsi osztályok egyesítése is. Már 1957-ben létrejöttek az egységes művelődésügyi osztályok a korábbi oktatási és népművelési osztályokból. Megjelent a miniszterhelyettesi utasítás², mely a tanácsokról szóló 1954. évi X. törvény /tanácstörvény/ 55. paragrafusa alapján elrendelte, hogy "a tanácsok művelődésügyi szakigazgatásának szervezetét és feladatait... ideiglenes jelleggel kiadott és az érdekelt szerveknek külön megküldött szabályzat alapján kell kialakítani".

Az osztályok egyesítése nem volt problémátlan. IBOS FERENC 1958-ban ezt írta erről a Népművelésben: "Nehéz lenne megmondani, hogy az oktatási és népművelési osztályok tavalyi egyesítése érdekes vagy félelmes volt-e inkább? Az oktatási emberek talán érdekesnek, a népművelésiek kissé félelmetesnek tartották... Az egységes osztályok létrejöttét ugyan nem lehet még teljesen befejezett folyamatnak tekinteni, de az aggályok, fenntartások nagy része mégiscsak eloszlott, a jól végrehajtott egyesítés nyomán az oktatás és a népművelés is megtalálta a maga számítását".³

Több olyan kérdés vetődött fel abban az időben a tanácsi irányítással kapcsolatban, amelyek ma is aktuálisak. Így az irányítás szempontjából tisztázásra várt, hogy a tanácsi népművelési munkában milyen legyen a kifejezetten irányító jelleg és az operatív tevékenység aránya.⁴ A Csongrád megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának akkori anyagában olvashatjuk, hogy "a tanácsi irányításban még mindig hiányoznak a tartalmi munkára vonatkozó elvi döntések és határozatok".⁵ Abban az időben is sok gyakorlati feladat volt a tanácsoknál. A helyi tanácsok anyagai elsősorban az intézmények létesítésével foglalkoztak. A Csongrád megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága pl. sokat foglalkozott a megyei könyvtár és a hódmezővásárhelyi művelődési központ ügyével. Gyakran tértek vissza a megyei szimfonikus zenekar létesítésének kérdésére is.

Megyei szinten az irányítás fő feladatai voltak: "a megyei művelődési munkájának megtervezése, ebben közös munkával a tömegszervezetek feladatainak megjelenése is: tanácsadás a tömegszervezetek művelődési munkájához, műsorpolitikai javaslatok, tanfolyamok szervezése a tömegszervezetek kulturális káderei képzésére, művelődési tapasztalatcserék, versenyek, találkozók rendezése, közös művelődési akciók előkészítése és lebonyolítása".⁶

PÁLDY RÓBERT akkor az irányítás középső szintjét tartotta a legproblematikusabbnak /a középső szinten a megyei és a járási szintet értette/. Szerinte a népművelés felső vezetésében megvannak a feltételei annak, hogy a kulturális irányítás sajátos módszerét megvalósítsák. Véleménye szerint nincs nagy nehézség az alsó fokokon sem, mert ott ezt a munkát alapvetően a pedagógusok végzik. A legtöbb tennivalót az irányítás középső szakaszain látta: "Itt akad el rendre sok helyes központi elgondolás, eltorzul és visszajára fordul számtalan kezdeményezés, szürke taposómalom lesz a szellem irányító központja... meg kell oldani a megyei népművelési osztályok és a járási népművelési csoportok személyi összetételének... megjavítását is".⁷

Milyen változás történt az átszervezés után? HADNAGY LÁSZLÓ így értékelte a járási tanácsok akkori helyzetét: "Az 1957. évben történt művelődésügyi igazgatási átszervezéskor a járási tanácsok VB apparátusában megszűnt a művelődés szakigazgatási szerve, hatáskörét részben a megyei művelődésügyi osztály, részben a járási tanács végrehajtó bizottsága, részben az általános iskola igazgatója vette át. Ez az átszervezés nem csökkentette, csak növelhette a járási tanács és végrehajtó bizottság gondját és felelősségét a művelődésügyi munkában annál inkább, mert hatáskörében olyan fontos intézmények működnek, mint a járási művelődési házak, járási könyvtárak... a múltban a sok szakigazgatási feladat, a hatósági jogkörök gyakorlása, a kislétszámú oktatási, illetőleg népművelési csoportot teljesen lefoglalta, úgyszólván semmi ideje, ereje nem maradt a tartalmi ellenőrzésre, a segítő felügyeletre. Most a járási felügyelet végre eljuthat az iskolákba, művelődési intézményekbe, alaposabb tartalmi ellenőrzést tud végezni... szükséges lenne, ha a járási tanácsoknál a csökkent óraszámú tanító jelenlegi népművelési felügyelő helyett teljesen függetlenített felügyelő működne. A népművelési munka tartalmi, szakmai, művészi színvonala emelése érdekében sürgősen létre kellene hozni a megyéhez hasonlóan a különböző művészeti ágak járási kabinetjeit, amelyek szakmai, tartalmi segítséget adnának a művelődési otthonok, művészeti csoportok munkájához".⁸

Nem volt azonban problémátlan szint a községi sem. HENCZ AURÉL akkori cikkekre hivatkozva felvetette, hogy "községi vonatkozásban túlzott feladatok hárulnak a tanácsokra. Ezeknek a feladatoknak, illetőleg a feladatok egy részének ellátására számos község nem vállalkozhat... A község hatáskörébe utalt kérdések egy részének a járás hatáskörébe való áttétele mindinkább sürgető probléma. A járási művelődési szervek folyamatos visszaállítása során e szervek hatáskörének megfelelő megállapításával a községi népművelési munka színvonalát és szervezettségét is fokozni lehet. A járási szervnek részben a községtől, részben a megyétől kell feladatokat átvállalnia".⁹

HENCZ AURÉL tehát a járások hatáskörének növelésével javasolta megoldani a máig is megoldatlan problémát, a községek irányításának kérdését. Igaz, ezzel a javaslatával nem mindenki értett egyet. Így pl. VASS GYULA azt írta, hogy semmiképpen sem ajánlja a községi hatáskör korlátozását... "Ez különben is ellentmondana általános jogfejlődésünknek is, hiszen az utóbbi években következetesen érvényesült jogalkotásunkban az az egészséges gyakorlat, hogy a felvetődő problémát lehetőleg azon a szinten oldjuk meg, ahol felmerülnek".¹⁰ Hozzátehetjük, hogy a közigazgatási gyakorlat azóta is a decentralizáció irányába halad. Ezt támasztotta alá az 1971-es tanácstörvény, s a 80-as évek közigazgatásának alakulása is. A községi művelődés irányítása azonban valójában ma sem megoldott kérdés.

Felvetődött akkor, hogy az egyesített osztályoknak "új módon" kell dolgozni. Mít értettek ezen? Azt, hogy a népművelés felelős vezetőinek a megyében a társadalmi szervezeteket kell alkalmassá tenni a sokrétű operatív munka elvégzésére. "A tanácsi népművelési szerveink ne a tömegszervezetekkel versenyezve, hanem azok munkáját segítve és koordinálva irányítsák a közművelődést" - írta BIRÓ VERA a Népművelésben.¹¹ Ugyanezt fogalmazta meg HADNAGY LÁSZLÓ is, aki szerint az állami, tanácsi irányítás a társadalmi, tömegszervezetek felé nem operatív részletekbe beszóló utasítgató és parancsoló, bürokratikus, hanem elsősorban elvi, összefoglaló, koordináló, segítő irányítás.

Az új osztályok létrejöttével felvetődött a decentralizáció kérdése is. Pl. A Csongrád megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága utasította a Művelődésügyi Osztály vezetőjét, hogy tegyen előterjesztést a Művelődésügyi Minisztériumhoz a tanácsi apparátushoz közvetlenül nem tartozó intézményeknek a megyei tanács hatáskörébe való leadás érdekében.¹²

Hogy a koordináció valóra váljon, létrehozták az Országos Népművelési Tanács mintájára a megyei, járási és községi művelődési tanácsokat. A művelődési tanácsokat a végrehajtó bizottságok hozták létre, a szakigazgatási szervek mellett működtek, mint azok javaslattevő szervei. A megyei és a járási állandó bizottságok hatáskörét nem sértették, sőt munkájukhoz segítséget adtak. Általában a tanács elnöke az iskolai igazgatója volt, s részt vehetett a tanács munkájában mindenki, aki a terület kulturális munkájából tettekkel kivette a részét. Sokat vártak a művelődési tanácsok munkájától. IBOS FERENC írta a Népművelésben, hogy éppen az egységes állandó bizottságok mellett működő népművelési tanácsok /megyéknél, járásoknál, városokban/ teremthetik meg az összehangolt tevékenység olyan módszereit, amelyek minden surlódást kiküszöbölhetnek.

És hogy hogyan működtek később ezek a népművelési tanácsok, erről GÖ-
NYEI ANTAL tanulmányából tájékozódhatunk.¹³

Véleménye szerint a megyei népművelési tanácsok munkáját - helyzetükből adódóan - operativitás jellemzi. Pl. Pest megyében megvitatták a megye könyvellátottságát, Békésben a könyvterjesztés feladatait. Több megye és a főváros behatóan foglalkozott az ismeretterjesztés kérdéseivel. Nógrádban értékelték a nógrádi és középszlovákiai közös barátsági hét tapasztalatait. Borsodban napirenden szerepelt a fiatal értelmiségiek szerepe a megye népművelési életében. A Fővárosi Népművelési Tanács tájékozódott az egészségügyi felvilágosítás kérdéseiről. A megyei művelődési tanácsok munkáját igen jelentősnek értékeli.

A tanácsi irányításban mindig fontos szerepet játszottak a felügyelők.

A félfüggetlenített felügyeletet 1957-ben hozták létre. A minisztérium Tanácsigazgatási Főosztálya vezetője, ZAGYVA IMRE leiratából értesülhetünk, hogy "elfogadták egyes városokban és járásokban félfüggetlenített tiszteletdíjas népművelők beállítását. Olyan felügyelőket kellett megbízni, akik alkalmasak az iskolai munkák általános felügyeletének ellátására is. A leirat közli, hogy a felügyelők 3-400 forintos tiszteletdíjban részesülnek, s a beállított félfüggetlenített előadók 6 óránál többet lehetőség szerint ne tanítsanak. E levél jelzi, hogy a minisztériumi kollégium hamarosan tárgyalni fogja a művelődési apparátus helyzetét. A kollégium - a levél szerint - áttekinti az ország művelődési apparátusának színvonalát is."¹⁴

1957-ben minisztériumi körlevél intézkedett a népművelési felügyelői hálózat működéséről.¹⁵ MIHÁLYFI ERNŐ miniszterhelyettes a Kormány Titkársága Tanácsszervek Osztályával, valamint a pénzügyminiszterrel egyetértésben intézkedett a felügyeletről. Félfüggetlenített felügyelet jött létre. Órakedvezményes pedagógusok lettek a felügyelők. Ezt a megoldást akkor nagyon kedvezőnek találták, alkalmasnak a községek irányítására. Mivel a felügyelők pedagógusok voltak, ezért az oktatás és népművelés kapcsolatának kialakításán különösen sokat fáradoztak.¹⁶ A felügyelők feladata volt az iskolán kívüli népművelés elvi, tartalmi és szervezeti munkájának szakmai irányítása. Feladatuk lett a járási és a járásban levő népművelési intézmények /művelődési házak, művelődési otthonok, járási könyvtárak, közkönyvtárak, zeneiskolák, mozik, múzeumok/ munkájának irányítása, ellenőrzése. Munkájuk során a működési területük szerint illetékes járási tanács végrehajtó bizottságát kellett tapasztalataikról tájékoztatni.

Fontos szerepet játszottak az irányításban a felügyeleti megbeszélések is, amelyeken általában részt vettek: a népművelési felügyelő, a szakfelügyelők, a járási és városi intézmények vezetői, a párt és állami vezetők.

A felügyeleti munka egységesebbé tétele érdekében adta ki a Művelődésügyi Minisztérium 1960-ban a népművelési felügyelők útmutatóját, "Útmutató a népművelési felügyeletet ellátó dolgozók részére" címmel, s rendszerbe foglalta a felügyeleti munka mozzanatait, a teljes népművelési tevékenységet. Segítette az egységes művelődéspolitikai szemlélet kialakítását. Az útmutató /mivel a minisztérium az országos társadalmi és tömegszervezetekkel együtt adta ki/ hozzájárult ahhoz, hogy a népművelési munka egységes szervezeti keretei kialakuljanak és az évek folyamán megszilárduljanak.¹⁷

Már az ötvenes években a kiemelt nagyvárosok megyei jogokkal rendelkeztek. Ezek a városok, mint a kulturális élet vezető központjai, kialakították saját területük kulturális arculatát. A megyei jogú városok munkájának koordinálását biztosította az, hogy a Művelődésügyi Minisztérium már az ötvenes-hatvanas években rendszeresen megszervezte a megyei jogú városok népművelési dolgozóinak tapasztalatcsere értekezletét. 1958-ban a Népművelés is hírt adott egy ilyen jellegű értekezletről. A minisztérium szervezte a megyei jogú városok közös értekezletét. Ennek kapcsán a népművelési dolgozók a közös problémák megbeszélése során közelebb kerültek egymáshoz és elhatározták, hogy ezentúl rendszeresebbé és szervezettebbé teszik a tapasztalatcserét. Elhatározták, hogy minden évben megrendezik a megyei jogú városok népművelési dolgozóinak tapasztalatcsere értekezletét, hogy ezekkel a módszerekkel is eredményesebbé tegyék további munkájukat.¹⁸

Ez a forma a hatvanas években, sőt még a hetvenes években is élt, bár kevésbé széleskörű találkozásokra kerülhetett sor, inkább a népművelési csoportvezetők találkozójává alakult át.

A népművelés gyakorlati munkájának segítésére a Művelődési Minisztérium 1959-ben hét megyében létrehozta a népművelési tanácsadókat. Egy év alatt bizonyosodott, hogy a tanácsadók eredményes munkát végeztek, ezért 1960-61-ben minden megyében létrehozták ezeket az intézményeket. Azt a feladatot kapták, hogy széleskörű, magasszínvonalú és konkrét módszertani munkát végző tanácsadó központok legyenek. Hozzájuk kapcsolták a megyei filmtárat, diatárat, szemléltető eszközök táráát. A tanácsadó feladata, hogy felkutassa, tanulmányozza, általánosítsa és terjessze a népművelés legjobb módszereit, segítse elő hatásának fokozását és hatáskörének szélesítését.

A népművelési tanácsadók függetlenített és tiszteletdíjas dolgozókból, a megyei művészeti szakreferensekből alakultak meg. A vezetőt a megyei tanács művelődésügyi osztályának vezetője, a szakszervezet megyei tanácsával egyetértésben nevezte ki a népművelés legjobb elméleti és gyakorlati szakemberei közül. A tanácsadó a megyei tanács végrehajtó bizottsága művelődésügyi osztályának szerve, munkáját a művelődésügyi osztály a szakszervezetek megyei tanácsával egyetértésben irányítja a megyei politikai, gazdasági és kulturális célkitűzései alapján a művelődésügyi osztály határozza meg az éves és negyedéves feladatát¹⁹ – mondta ki az alaprendelkezés.

Mit várunk a népművelési tanácsadóktól? - tette fel VARGA EDIT a kérdést 1960-ban a Népművelésben? Válasza: "A népművelési tanácsadóknak a népművelési munka megyei módszertani központjaivá kell nőniök...a tanácsadóknak kell ellátniok a megyeinkben lévő művelődési otthonok hálózatának központi, módszertani feladatait... ez nem jelent változást az irányításban, azt továbbra is a fenntartó szervek végzik. Jelent ellenben módszertani irányítást, szakmai segítségnyújtást minden művelődési otthon, minden népművelő számára".²⁰ Azt javasolta a tanácsadóknak, hogy a helyi tapasztalatok továbbadása legyen munkájuk lényege. Elsősorban gyakorlati módszertani segítségnyújtást végezzenek, ne módszertani irodalmat akarjanak írni, fő területük a gyakorlati módszertani segítségnyújtás legyen. Feladataik közé sorolta a népművelők továbbképzésének megoldását. Tanfolya-

mok szervezésével, szakmai viták megrendezésével is hozzásegíthetik a népművelőket a jobb munka végzéséhez.

A tanácsadók munkájukat az országos és megyei művelődési irányelvek, határozatok és útmutatók /tanácsi és szakszervezeti/ alapján a megye sajátos gazdasági és kulturális helyzetéhez, adottságaihoz alkalmazva végezték. A megyei népművelési tanácsadók a megyei tanácsok intézményei voltak. Felügyeletüket a megyei tanács VB Művelődésügyi Osztálya látta el. Baranyában, Borsodban, Csongrád megyében feladatkörük kiterjedt az illetékes megyei városok területére is. A tanácsadók főoglalkozású munkatársakkal, tiszteletdíjas szakreferensekkel látták el feladataikat.

Később, 1964-ben megjelent egy rendelkezés, amely a SZOT és a Művelődésügyi Minisztérium közös közleménye volt. Eszerint "azokban a megyékben, ahol a megyei művelődési ház még nem kezdte meg működését, e feladatot átmenetileg a megyei Népművelési Tanácsadó látja el. A megyei Népművelési Tanácsadó tehát a megye területén működő tanácsi, szakszervezeti művelődési otthon jellegű intézmények /művelődési otthon, ház, terem, kör, klub/ hálózati központja. Ezen intézményekben folyó népművelési tevékenység szakmai, módszertani segítője".²¹ A megyei népművelési tanácsadók jelentős irányító, módszertani feladatot láttak el évekig.

1962-ben szabályozták a tanácsi szakigazgatási szervek munkáját is. Megszületett a 2061/1960. (IX.4.) Korm. számú határozat végrehajtási utasítása. Az utasítás a megyei tanácsok, megyei jogú városi tanácsok és járási tanácsok művelődésügyi szakigazgatási szerveinek szervezeti felépítését adta.²²

Ennek alapján a megyei tanácsok és megyei jogú városi tanácsok művelődésügyi szakigazgatási szerveinek szervezeti rendje az alábbi lett:

- iskolai csoport
- népművelési csoport
- gazdálkodási, elvi-tervezési előadó/k/
- személyzeti és munkaügyi előadó.

A megyei művelődésügyi osztály feladata lett az utasítás szerint a megyei ifjúságra és felnőtt lakosságra szocialista világnézeti nevelésének, korszerű műveltsége megszerzésének, illetve műveltségi színvonala emelésének, valamint szórakozási igénye kulturált kielégítésének biztosítása.

Az általános feladatok között a népművelés a következőképpen szerepelt: "Irányítja, ellenőrzi, a kultúra eszközeivel támogatja a népművelési intézményeknek a dolgozók szocialista tudatformálása, műveltségi és szakmai színvonalának emelése, továbbá szocialista emberhez méltó szórakoztatása érdekében végzett munkáját, biztosítja a megyében folyó népművelési munka összhangját". A népművelési csoport feladatai között részletesen elemzi a konkrét feladatokat.

A megyei jogú városi tanács művelődésügyi osztályának szervezeti felépítése megegyezett a megyei tanácsokéval és feladataik is alapvetően megegyeznek. Felépítés: iskolai csoport, népművelési csoport, személyzeti és munkaügyi előadó, gazdasági elvi előadó.

A városnál természetesen több a közvetlen fenntartási és működési feladat.

A járási tanácsok és járási jogú városi tanácsok akkori szervezeti felépítése eltért a megyéktől és a városi tanácsokétól, egymással azonban megegyezett.

Felépítésük: osztályvezető, tanulmányi felügyelő/k/, népművelési felügyelő/k/, művelődési gazdasági felügyelő/k/.

A megyei tanácsok szakigazgatási szervei és a járási tanácsoké hasonló volt olyan szempontból, hogy tevékenységüknek csak egy része volt a közvetlen fenntartó tevékenység, a munkájuk nagyobb része a különböző szintű tanácsok tevékenységének irányítása.

1968-ban ismét utasítás jelent meg a tanácsok végrehajtó bizottságai szakigazgatási szerveinek feladatairól, hatásköréről, és szervezeti tagozódásának elveiről.²³ Részletesen szabályozták a népművelés irányítását, ellenőrzését. 1969-ben Budapest főváros tanácsa és a fővárosi kerületi tanácsok népművelési szakigazgatási szerveinek feladatait, hatáskörét, szervezeti tagozódását is meghatározták.²⁴ Ezek az utasítások voltak érvényben egészen 1971-ig, az új tanácstörvényig. Az új tanácstörvény megjelenése után ismét szabályozták a szakigazgatási szervek munkáját.

A hatvanas évek tehát a szabályozást hozták az igazgatás területén. Talán még azt is mondhatjuk, hogy túl gyakran foglalkoztak vele, s túl gyakran szabályozták újra.

Sor került a szakigazgatási szerveknél vezető és ügyintéző munkakörök betöltéséhez szükséges képesítések meghatározására is. Egyik legfontosabb kérdés volt akkor és azóta is a képesítés kérdése. Ezt mutatja az a tény, hogy a főhatóság vissza-visszatérően foglalkozott ezzel a kérdéssel is.

1960-ban jelent meg a művelődésügyi miniszter 107/1960. /M.K.:2/ MM. sz. utasítása a tanácsok művelődésügyi szakigazgatási szerveinél vezető és ügyintéző munkakörök betöltéséhez szükséges képesítésekről. Ebben az utasításban még csak egyetemi és főiskolai végzettség szerepel, hiszen 1961-től kezdődött el az egyetemi oktatás a népművelés terén.

Ehhez a szabályozáshoz képest jelentős előrelépés volt 1963-ban a 180/1963/M.K.23/ MM. számú utasítás a tanácsok művelődésügyi szakigazgatási szerveinél népművelési munkakörben alkalmazott dolgozók szakképesítéséről. Az utasítás a tanácsnál a vezető munkakörökben dolgozó népművelőknél a munkakörök betöltését szakképesítéshez kötötte, ugyanakkor szabályozták az egyes népművelési intézményi munkakörök betöltéséhez szükséges szakképesítéseket a művelődési miniszter 181/1963/M.K.23/ MM. számú utasításával. Ebben népművelési szakképesítésnek minősül az egyetemi népművelési szak mellett más egyetemi szak kiegészítő népművelési vizsgával együtt.

A képesítési rendelet fogadtatása nem volt egyértelmű. Erről tanuskodik Budapest Főváros Tanácsa Népművelési Osztályának feljegyzése, melyet a Közművelődési Főosztály részére készítettek. E feljegyzés szükségesnek tartotta felhívni a figyelmet néhány ellentmondásra és várható kulturpolitikai következményre. Megkérdőjelezte az utasítás szükségességét, pontosabban azt, hogy népművelési szakképesítést ír elő egyes munkakörökben. Sőt, nemcsak a szakképesítés szükségességét kérdőjelezte meg, hanem a népművelés tudomány voltát is. Mindezt abban az időszakban, amikor lezajlottak a szakmai viták a népművelés tudományosságáról, s

megindult az egyetemen a népművelés szak. "A népművelés mint önálló tudomány, vagy mint önálló szakma, tudomásom szerint eddig sehol semmilyen állami törvényben meg nem fogalmazódott, mint a tudományok és a művészetek terén végzett tevékenység gyűjtőfogalma volt ezideig használatos" - írja a feljegyzés. Igaz, a népművelés tudomány voltáról ma is viták zajlanak, azt azonban, hogy a népművelés önálló szakma-e vagy sem, azt már eldöntötte az idő.

Elgondolkodtató a következő felvetett probléma is:

"Amennyiben a népművelési tanszak elvégzése azt jelenti, hogy egy ugyanazon személy az összes tudomány- és művészetek elsajátításával kíván egyetemi szintet elérni, a tudomány mai állása szerint elképzelhetetlennek tartom, illetve amennyiben a hallgatók 5 éven keresztül ennek a megoldhatatlan feladatnak a megoldásával bírkóznak is, végeredményben minden tudományhoz konyító, de semmihez sem értő embereké válnak, vagyis olyanokká, akiket tudomásuk alapján egyetlen tudományos vagy művészeti terület szakemberei sem fogadnak el vezetőnek, tehát csak is az államhatalom erejével lesznek vezetőnek elfogadtathatók".²⁵

Ez a veszély még ma is kísért. Ugyanakkor ma már valóban szakmává vált a népművelés, kialakult /alakul/ a tananyag, s olyan ismereteket sajátítanak el, amit egyetlen más egyetemi vagy főiskolai szak tananyagában sem találunk meg.

Felveti a feljegyzés azt is, hogy "amennyiben a népművelési tanszak elvégzését úgy kell értelmezni, hogy a hallgatók egy tudományágban egyetemi szintet érnek el és ebben valamilyen speciális népművelési tudományos képzésben is részesülnek, az előbb elmondott ellentmondások semmisnek tekintendők, viszont ... ez csak úgy oldható meg, ha a tudományegyetemeket, közgazdasági-, műszaki-, agrár-, orvosi stb. egyetemeket, főiskolákat megkettőzzük a népművelési káderezés érdekében. Szerintem a népgazdaság teherbíró képessége ezt vállalni nem tudja." Ez a probléma is megoldódott azóta. Kialakult a kiegészítő képzés a többi szakhoz hasonlóan. Más szakos egyetemi végzettséggel /akár közgazdasági vagy agrártudományi végzettséggel/ rendelkezők, vagy főiskolán népművelésszakot végeztek jelentkezhetnek. Mindkét egyetemen van kiegészítő képzés. A gyakorlat azt mutatja, hogy elég jelentős azoknak a száma, akik másoddiploma megszerzésére vállalkoznak.

A képesítési rendeletet nem tudták, vagy nem is akarták a tanácsok figyelembe venni. Ezt bizonyítja a Művelődésügyi Minisztérium 1964. október 21-i körlevele²⁶, melyben az alábbiakat olvashatjuk: "Az ismertetett adatok arra utalnak, hogy a megyei művelődésügyi osztály nem tudta kellő mértékben biztosítani a jelzett utasítások tervszerű és kívánt ütemű végrehajtását. Javasoljuk azért, hogy az Osztály elemezze az elmaradás okait: ennek alapján vizsgálja felül, és szükség szerint módosítsa az iskoláztatási tervet. Egyes megyékben az új alkalmazásoknál nem veszik figyelembe a képesítési utasítások előírásait... Egyben kérjük, hogy a jövőben megüresedő vagy újonnan rendszeresített státuszok betöltésénél számítsanak a jövő év nyarán a tanítóképzőkben első ízben végző népművelés-könyvtáros szakos hallgatókra, illetve az egyetemen népművelő szakot végzett fiatalokra". 1968-ban megjelent egy képesítési rendelet a művelődésügyi szakigazgatási szervezet vezetői részére. A népművelés terén vezető beosztásba /csoportvezető/ a népművelés szak szerepelt előírásként.²⁷ Ebben a rendeletben is benne van, hogy népművelési mun-

kakörben bármely egyetemi vagy főiskolai végzettséggel rendelkező egyén alkalmazható, azzal a feltétellel, hogy a 136/1966/M.K.9/MM. számú utasítással szabályozott kiegészítő népművelési szakmai vizsgát az alkalmazástól számított két éven belül leteszi. Ezen túlmenően az utasítás kimondta, hogy minden vezető és ügyintéző köteles az általános államigazgatási ismeretekből szakvizsgát tenni.

A megyei tanácsok szakigazgatási munkáját segítette, hogy 1962-ben megalakították a megyei osztályvezetői munkaközösségeket. A munkaközösségek létrehozásának az volt a célja, hogy néhány fontos, főként az irányítással összefüggő téma igényes írásbeli feldolgozása útján a megyei osztályvezetők az eddiginél jobban bekapcsolódjanak a minisztérium elvi irányító munkájába. Az osztályvezetői munkaközösségek témajavaslatokat kaptak. Ebből kellett egy-egy munkaközösségnek /mely négy megye osztályvezetőit foglalta magába/ két témát kidolgozni. A tanulmányok elkészítéséhez a Tanácsigazgatási Főosztály illetékesei adták a segítséget. A témajavaslatokat ismertetjük, mert ezek annak az időszaknak a legfontosabb témái voltak:

- A megyei művelődésügyi osztályvezető irányító munkája
- A járási /kerületi/ művelődésügyi osztályok irányítása.
- Az iskolai és népművelési felügyelet /általános és szakfelügyelet/ irányítása, módszerei.
- Iskolaigazgatók, intézményvezetők /oktatás és népművelés/ irányító, ellenőrző munkája.
- A Népművelési Tancsadó feladata, munkamódszere.
- A politechnikai képzés, munkaoktatás tapasztalatai, problémái.
- A tananyagcsökkentéssel, túlterhelés megszüntetésével kapcsolatos feladatok végrehajtása mennyire segítette elő a nevelőmunka eredményességét.
- A falusi népművelési munka eredményei és problémái.
- Az irodalmi színpadok munkája.²⁸

A megyei művelődésügyi osztályok vezetőinek munkáját a Művelődésügyi Minisztérium azzal is segítette, hogy rendszeresen tartott az osztályvezetőknek értekezletet. Ezeken mindig az időszerű kérdéseket tárgyalták meg. A minisztérium értesítése minden év levéltári anyagában megtalálható, amelyben értesíti az osztályvezetőket az értekezletről és valamilyen előzetes anyag elkészítésére szólítja fel őket. Az osztályvezető értekezletek folyamatos együttműködést és információcsere-t biztosítottak

+

A fentiekben az ötvenes évek tanácsi irányítása néhány vonását próbáltam összegezni. Elsősorban a szervezeti változásokat kívántam kiemelni. A tanulmány része a korszak művelődésigazgatása teljesebb áttekintését végző munkának.

J E G Y Z E T E K

- Dr. HADNAGY LÁSZLÓ: Az MSZMP művelődési politikájának irányelvei és a tanácsok feladata. Állam és Igazgatás. 1959. április 254-255. p.
- 2 A művelődésügyi miniszter 20/1957/M.K.2./ számú utasítása a tanácsi művelődésügyi szakigazgatásszervezete és feladatátárgyában. Művelődési Közlöny. 1957. 21. p.
- 3 Dr. IBOS FERENC: Új módon dolgozni. Népművelés. 1958. március.
- 4 SZŐ NYI JÓZSEF: Amire választ kaptunk és amire nem. Népművelés, 1957. november.
- 5 Csongrád megyei Tanács VB. 1958. febr. 5. XXIII/38.
- 6 Dr. HADNAGY LÁSZLÓ: i.m.
- 7 PÁLDY RÓBERT: A népművelés Achillesz-sarka: A megye és a járás. Népművelés, 1956. 4-5. p.
- 8 Dr. HADNAGY LÁSZLÓ: i.m.
- 9 Dr. HENCZ AURÉL: A művelődési intézmények és a művelődésigazgatás fejlődése. 1945-1961. KJK. 1962. 149. p.
- 10 Dr. VASS GYULA: HENCZ AURÉL: A művelődési intézmények és a művelődésigazgatás fejlődése 1945-1962. Népművelési Értesítő, 1964. 1-2. sz.
- 11 BIRÓ VERA: Visszapillantás és előretekintés. Népművelés, 1958. június.
- 12 Csongrád megyei Tanács VB 1957. augusztus.
- 13 GÖNYEI ANTAL: A népművelési tanácsok munkájáról. Állam és Igazgatás. 1967. március.
- 14 Csongrád megyei Levéltár. 1300/1957.
- 15 Csongrád megyei Levéltár 4350/957.
- 16 ma: Hárman elmondják. Népművelés, 1958. szeptember.
- 17 Útmutató a népművelési felügyeletet ellátó dolgozók részére. Népművelés, 1960. szeptember.
- 18 N.H.: A megyei jogú városok népművelési dolgozóinak tapasztalatcseréje értekezlete. Népművelés, 1958. augusztus.
- 19 A megyei népművelési tanácsadók szervezete és működése. Művelődésügyi Közlöny, 1964. 436-437. p.
- 20 VARGA EDIT: Mit várunk a népművelési tanácsadóktól? Népművelés, 1960. december.
- 21 A megyei népművelési tanácsadók szervezete és működése. Művelődésügyi Közlöny, 1964. nov. 1.
- 22 A művelődésügyi miniszter 143/1962/M.K.13/MM. számú utasítása a megyei, megyei jogú városi, járási és járási jogú városi tanács végrehajtó bizottság művelődésügyi szakigazgatási szerveinek szervezeti felépítéséről és működéséről. Művelődésügyi Közlöny, 1962. 251. p.
- 23 A művelődésügyi miniszter 188/1968. /M.K.23/ MM. számú utasítása a megyei, a megyei jogú városi, a járási és a járási jogú városi tanácsok végrehajtó bizottságai művelődésügyi szakigazgatási szerveinek feladatairól, hatásköréről és szervezeti tagozódásának elveiről.

- 24 A 121/1969/M.K.7/ MM. számú utasítás.
- 25 Új Magyar Levéltár 72/411/63.
- 26 Új Magyar Levéltár. XIX-J-4. 74 117/64.
- 27 A 126/1968/M.K.11/ MM. számú utasítás a tanácsok végrehajtó bizottságainak művelődésügyi szakigazgatási szerveinél a vezető és ügyintéző munkakörök betöltéséhez szükséges képesítések megállapításáról.
- 28 Új Magyar Levéltár. XIX-J-4. 96 118.